

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
معاونت فرهنگی و اجتماعی
اداره کل امور فرهنگی

ستاد مبارزه با مواد مخدر
اداره کل فرهنگی و
پیشگیری

پیشگیری نوین

ویژه اساتید، مسئولان، مدیران و کارشناسان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور

گازنامه داخلی / شماره هفت / آذرماه ۱۳۹۰

◀ برگزاری کنگره جوانان طرح کلمبو در تهران

◀ هوش هیجانی و گرایش به اعتیاد

◀ نیم نگاهی به فعالیتهای انجام شده در خصوص پیشگیری از سوء مصرف مواد در دانشگاهها

◀ عوامل خطر موثر در گرایش جوانان به سوء مصرف مواد

◀ برنامههای پیشگیری و دیدگاه ارتقاء سلامت

برگزاری کنگره جوانان طرح کلمبو در تهران

دومین کنگره جوانان طرح کلمبو با رویکرد پیشگیری اولیه از اعتیاد، در محل دفتر مطالعات وزارت امور خارجه به مدت دو روز در تهران برگزار شد. حمید صرامی مدیر کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور در این کنگره اعلام کرد: امسال شاهد برگزاری دومین کنگره جوانان با حضور دانش آموزان و دانشجویان کشور و با مشارکت طرح کلمبو هستیم. اهداف ما از برگزاری این کنگره افزایش سطح آگاهی دانشجویان نسبت به اثرات، عوارض و پیامدهای سوء مصرف مواد، کسب مهارت برای توانمندسازی و ایفای نقش در امر پیشگیری بین همسالان می باشد، زیرا در آستانه قرن ۲۱، جوانان در کلیه جوامع با چالش ها، مشکلات متعدد و پیچیده ای مواجه هستند که زمینه را برای گرایش آنان به سوء مصرف مواد مخدر و روان گردان ها فراهم می سازد. ایشان برخی از چالش های فرا روی جوانان را خانواده های در حال تغییر و دارای تش و کشمکش، بروز انواع اختلالات و مشکلات روانی، شخصیت های متزلزل، ژلاتینی و تحت تاثیر قرار گرفتن در برابر فشار گروه همسالان، ضعف اعتقادات دینی و فقر معنویت، ضعف خویشتنداری، فقدان آموزش مهارت های زندگی، فقدان الگو و سبک زندگی سالم، تاثیر پذیر بودن جوانان در برابر هجوم منابع رسانه ای، کنجکاوی های هدایت نشده، کمبود امکانات تفریحی سالم و نیز مواجهه با شیوع سونامی مواد مخدر و روان گردانها، ذکر کرد.

ایشان افزود متأسفانه شمار جوانانی که برای اولین بار به سوی پدیده سوء مصرف مواد روی می آورند، در کلیه جوامع در حال افزایش بوده و بدین ترتیب جوانان، اصلی ترین قربانیان مواد مخدر و روان گردان ها می باشند، و بر همین اساس این پدیده مانعی بزرگ، در راه توسعه اجتماعی و فرهنگی محسوب می گردد. مدیر کل ستاد فرهنگی و پیشگیری ستاد، مهمترین اولویت در مقابله با این تهدید اجتماعی را تقویت برنامه های پیشگیری و فرهنگی دانسته؛ به گونه ای که یک دلار هزینه در این عرصه، از ۲۰ دلار هزینه در ابعاد

مختلف جلوگیری خواهد کرد. ایشان لزوم اطلاع رسانی صحیح، هدفمند، دقیق و مستمر در خصوص مخاطرات و پیامدهای سوء مصرف مواد و نیز آموزش مهارت های زندگی؛ تقویت فعالیت های جایگزین هنری و ورزشی و ارائه خدمات مشاوره ای برای نوجوانان و جوانان را بعنوان اهرم های اساسی برنامه های پیشگیری تلقی نموده و همچنین؛ افزایش تعهد، مسئولیت پذیری، مشارکت فعالانه جوانان برای گسترش برنامه های پیشگیری همگانی، انتخابی و موردی، تقویت مذهب و معنویت، امیدبخشی، کنترل خشم، احساس تعهد به زندگی، خویشتنداری و آرامش، مقتدرسازی جوانان و اهتمام آنان به منظور مشارکت در برنامه های پیشگیری، بهره گیری از فن آوری های نوین در برنامه ها و استمرار در اجرای برنامه ها را از ضروریات تحقق رویکرد پیشگیری اولیه از اعتیاد برشمرد و عنوان داشت: جمهوری اسلامی ایران در دهه اخیر؛ بالغ بر یکصد میلیارد تومان برای توسعه برنامه های پیشگیری اولیه از اعتیاد از طریق دستگاه های فرهنگی کشور هزینه نموده و در طول برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)، مطابق با سند جامع پیشگیری اولیه از اعتیاد، چهل درصد جوانان کشور تحت پوشش برنامه های استاندارد پیشگیری اولیه از اعتیاد قرار خواهند گرفت.

شایان ذکر است: کنگره جوانان با رویکرد پیشگیری اولیه از اعتیاد به مدت دو روز در ۲۶ و ۲۷ مهر ماه سال ۱۳۹۰ در تهران و با حضور تعدادی از فعالان عرصه پیشگیری کشورهای اندونزی، فیلیپین و هند و نیز با حضور تعدادی از دانشجویان فعال در امر پیشگیری کشورمان برگزار شده است. لازم به ذکر است اولین کنگره جوانان طرح کلمبو با رویکرد پیشگیری از اعتیاد در سال گذشته، به مدت دو روز در آبان ماه ۱۳۸۹ در میهن عزیزمان ایران با مشارکت دانشجویان برگزار گردید.

از سایت نیز دیدن فرمایید

www.pishginovin.com www.pishginovin.org www.pishginovin.ir

اهداف سایت:

- ✓ ارتقای امر اطلاع رسانی هدفمند و نیز افزایش سطح دانش تخصصی معلمان، اساتید، دانش آموزان و دانشجویان در امر پیشگیری از اعتیاد به منظور گسترش فرهنگ پیشگیری در محیط آموزشی.
- ✓ ارائه اطلاعات و منابع آموزشی کاربردی پیشگیری از اعتیاد برای متخصصان، والدین و آحاد جامعه
- ✓ ارائه آخرین مدل ها و استراتژی های کارآمد پیشگیری از اعتیاد در کانون های هدف؛ مدرسه، دانشگاه، خانواده، محله، محیط های کاری و رسانه ها.
- ✓ ایجاد بانک اطلاعات کلیه کارشناسان و متخصصان امر پیشگیری اولیه از اعتیاد در سراسر کشور و تعامل مستمر با آنها
- ✓ فراهم کردن بستری مناسب برای تبادل تجربیات بین متخصصان و کارشناسان پیشگیری از اعتیاد در سطح کشور
- ✓ دست یابی متخصصان پیشگیری از اعتیاد به آخرین دستاوردهای پژوهشی کشور در این عرصه
- ✓ آموزش و آشنایی با عوارض و پیامدهای سوء مصرف مواد در ابعاد مختلف
- ✓ تقویت دانش بومی در برنامه های پیشگیری

هوش هیجانی و گرایش به اعتیاد

پژوهش‌های اخیر در زمینه اعتیاد، بر عوامل خطر ساز و سبب‌شناسی چندگانه متمرکز می‌باشد. اگرچه بر عوامل اجتماعی در گرایش به مواد تأکید بسیار شده، اما سوء مصرف مواد می‌تواند با فرایندهای زیستی و روانشناختی نیز ارتباط جدی داشته باشد. یکی از عوامل مورد بررسی در تحقیقات، مفهوم هوش هیجانی بوده که عبارت است از: «دسته‌ای از مهارت‌ها، استعدادها و قابلیت‌هایی که توانایی موفقیت فرد در مقابله با فشارها و اقتضاهای محیطی را افزایش می‌دهد» بر این اساس هوش هیجانی یکی از عوامل موفقیت فرد در زندگی به شمار رفته و شامل مولفه‌هایی نظیر: مهارت روابط درون فردی، روابط بین فردی، مدیریت استرس، سازگاری با تغییر و خوش بینی می‌باشد. این مولفه‌ها مستقیماً با بهداشت روانی افراد در ارتباط می‌باشد. افرادی که توانایی تشخیص، کنترل و استفاده از قابلیت‌های هیجانی را دارند سبک زندگی خود را به گونه‌ای ترتیب می‌دهند که پیامدهای منفی کمتری را تجربه نمایند.

هرچه میزان کنترل رفتار تکانشی کمتر باشد استعداد فرد به سوء مصرف مواد افزایش می‌یابد. شاید بتوان گفت اساسی‌ترین مهارت روانی که می‌بایست مورد توجه و آموزش قرار گیرد، مقاومت در مقابل تکانه است. این امر ریشه تمام خویشننداری‌های هیجانی می‌باشد. زیرا تمام هیجان‌ها به علت سرشت ذاتی خود به تکانه‌ای عمل کردن ختم خواهد شد. بنابراین کنترل هیجانی به شخص اجازه می‌دهد تا در مقابل محرک‌های محیطی بهتر فکر و عمل کند.

مروری بر یافته‌های موجود در زمینه هوش هیجانی نشان می‌دهد، که احتمالاً یکی از دلایل اصلی گرایش افراد به سوء مصرف مواد، مشکلات و کاستی‌هایی وسیع در حوزه هیجان‌هاست. افرادی که به رفتارهای مصرف مواد گرفتار می‌شوند، هوش هیجانی پایین تری دارند. به عبارت دیگر این افراد در توجه به اطلاعات هیجانی، ادراک صحیح آنها، پردازش درست و مدیریت مطلوب هیجانها در روابط بین فردی با دشواری‌هایی مواجه هستند.

این دشواری‌ها، باعث می‌شوند تا افراد در رویارویی با موقعیت‌های استرس‌زا در زندگی، توانایی تحلیل، تصمیم‌گیری و انتخاب رفتار صحیح را از دست داده و به سوی رفتارهای سازش نیافته کشیده شوند. در این مفهوم می‌توان، سوء مصرف مواد را به عنوان یک مکانیزم دفاعی رشد نیافته در نظر گرفت، به گونه‌ای که افراد با هوش هیجانی پایین، در مواجهه با موقعیت‌های مشکل‌زا به آن متوسل می‌شوند. به عبارتی سطح پایین هوش هیجانی که ناشی از ناتوانی در مقابله موثر با هیجانها و مدیریت آنهاست؛ در شروع سوء

مصرف مواد نقش دارد. هنگامیکه فرد برای مصرف مواد از سوی همسالان تحت فشار قرار می‌گیرد مدیریت موثر هیجانها به عنوان یکی از مولفه‌های هوش هیجانی، خطر مصرف را کاهش می‌دهد.

افراد که هوش هیجانی بالایی دارند در پیش بینی خواسته‌های دیگران، توانایی بیشتری دارند. آنها فشارهای ناخواسته همسالان را درک و هیجانهای خود را بهتر مهار می‌کنند و در نتیجه در برابر مصرف مواد مقاومت بیشتری نشان می‌دهند. آموزش مهارت‌های اجتماعی مانند ابراز وجود، باعث می‌شود که فرد بتواند با ابراز نظرات مخالف، بارد کردن خواهش یا دستور همسالان و با پرهیز از پیروی بی چون و چرا از آنها، در میان

نظرها و احساس‌های مخالف خود؛ از بسیاری از رفتارهای مخاطره آمیز از جمله مصرف سیگار یا مواد در امان بماند. با دریافت چنین آموزش‌هایی فرد یاد می‌گیرد پاسخ‌ها و راه حل‌های خود را برای حل مسائل مختلف ارزیابی نموده و در صورت مناسب نبودن پاسخ، آن را تغییر داده یا آن پاسخ را بهترین نداند. بدین ترتیب با افزایش تعداد راه‌حل‌ها در یک موقعیت مشکل‌زا، احتمال انجام دادن یک پاسخ نادرست مثل سیگار کشیدن کاهش خواهد یافت. از آنجا که تمایز عمده بین بهره‌های هوش هیجانی

مصرف مواد نقش دارد. هنگامیکه فرد برای مصرف مواد از سوی همسالان تحت فشار قرار می‌گیرد مدیریت موثر هیجانها به عنوان یکی از مولفه‌های هوش هیجانی، خطر مصرف را کاهش می‌دهد.

افراد که هوش هیجانی بالایی دارند در پیش بینی خواسته‌های دیگران، توانایی بیشتری دارند. آنها فشارهای ناخواسته همسالان را درک و هیجانهای خود را بهتر مهار می‌کنند و در نتیجه در برابر مصرف مواد مقاومت بیشتری نشان می‌دهند. آموزش مهارت‌های اجتماعی مانند ابراز وجود، باعث می‌شود که فرد بتواند با ابراز نظرات مخالف، بارد کردن خواهش یا دستور همسالان و با پرهیز از پیروی بی چون و چرا از آنها، در میان نظرها و احساس‌های مخالف خود؛ از بسیاری از رفتارهای مخاطره آمیز از جمله مصرف سیگار یا مواد در امان بماند.

با دریافت چنین آموزش‌هایی فرد یاد می‌گیرد پاسخ‌ها و راه حل‌های خود را برای حل مسائل مختلف ارزیابی نموده و در صورت مناسب نبودن پاسخ، آن را تغییر داده یا آن پاسخ را بهترین نداند. بدین ترتیب با افزایش تعداد راه‌حل‌ها در یک موقعیت مشکل‌زا، احتمال انجام دادن یک پاسخ نادرست مثل سیگار کشیدن کاهش خواهد یافت. از آنجا که تمایز عمده بین بهره‌های هوش هیجانی

نیم نگاهی به برنامه‌ها و فعالیت‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۹ در خصوص پیشگیری از سوء مصرف مواد در دانشگاه‌های کشور (برنامه اقدام-Action Plan)

ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور زیر نظر ریاست جمهوری اسلامی ایران متشکل از وزارتخانه‌ها و سازمان‌های متعدد بوده که در چهار رکن پیشگیری اولیه از اعتیاد، درمان و بازتوانی، کاهش آسیب و کاهش عرضه در امر مبارزه با مواد مخدر و روان گردانها فعالیت می نماید. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان یکی از دستگاه‌های مرتبط با این ستاد بوده که رسالت مصون سازی و واکسیناسیون دانشجویان را به عهده دارد، روند فعالیت‌های این وزارتخانه با همکاری اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر به عنوان رکن سیاست گذار و برنامه ریز در عرصه ملی انجام می‌پذیرد ذیلاً به صورت خلاصه اهم فعالیت‌های صورت پذیرفته طی دو سال اخیر ارائه می شود.

عنوان برنامه	محتوا	فعالیت	متولی و مجری
برنامه‌های حمایت شده دانشگاه‌ها	پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و روانگردانها - آموزش مهارت‌های زندگی	- برگزاری کارگاه و پانل آموزشی - برگزاری سخنرانی - برگزاری نمایشگاه توانمندی‌ها - چاپ نشریه، برشور و پوستر و... - انجام فعالیت‌های پژوهشی	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم - دفاتر امور فرهنگی دانشگاه‌های برگزار کننده با نظارت و همیاری اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور
جشنواره فرهنگی هنری سیاه و سفید	پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و روانگردانها	- هنرهای نمایشی (کارگاه آموزشی، نمایشنامه نویسی و تئاتر خیابانی) - هنرهای تجسمی (عکس، کاریکاتور و گرافیک) - فیلم (انیمیشن، کوتاه مستند و کوتاه داستانی) - عکس	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم - دانشگاه هنر تهران با نظارت و همکاری اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور
تهیه بسته آموزشی پیشگیری از سوء مصرف مواد	- لوح فشرده شماره ۱: کاهش عرضه و تقاضا- انواع مواد - لوح فشرده شماره ۲: تبیین علل مصرف مواد - لوح فشرده شماره ۳: تبیین علائم و عوارض سوء مصرف مواد - لوح فشرده شماره ۴: آموزش روش‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد - لوح فشرده شماره ۵: تبیین کاهش آسیب و درمان اعتیاد - لوح فشرده شماره ۶: آموزش مهارت‌های زندگی - کتاب حقایق درباره زندگی سالم و بدور از مواد - کتاب تارهای نهان (شرحی بر: ماهیت، تأثیرات، عوارض و انواع مواد اعتیاد آور) - کتاب پیشگیری از اعتیاد (مصرف مواد مخدر و سیگار)	آگاه‌سازی و دانش افزایی مخاطبان، در خصوص پیامدهای منفی سوء مصرف مواد و ارائه آخرین یافته‌ها و دست‌آوردها در زمینه پیشگیری	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم - مراکز مشاوره دانشجویی وزارت علوم با نظارت و همکاری اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور

عنوان برنامه	محتوا	فعالیت	متولی و مجری
حمایت از برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های آموزشی (ویژه دانشجویان، کارشناسان و کارکنان دانشگاه‌ها)	- روشهای پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها - آموزش مهارت‌های زندگی	آگاه‌سازی و دانش افزایی مخاطبان در خصوص پیامدهای منفی سوء مواد و ارائه آخرین یافته‌ها و دست آوردها در زمینه پیشگیری	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم - مراکز مشاوره دانشگاه‌های وزارت علوم با نظارت و همکاری - اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور
راه اندازی سایت الکترونیکی پیشگیری نوین	- مقاله - مباحث آموزشی - فعالیت‌های برتر دانشگاهی - مشاوره - و....	تولید به روز اطلاعات، دانش افزایی، اطلاع رسانی، ارائه آخرین دستاوردهای تحقیقاتی در امر پیشگیری و آموزش جامعه مخاطبان در کانون‌های هدف (خانواده، محیط‌های آموزشی: مدرسه و دانشگاه، محیط کار، محله و رسانه‌ها)	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم - اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور - مرکز مشاوره دانشگاه تهران
تولید و انتشار نشریه تخصصی پیشگیری نوین	ارائه روش‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد در دانشگاه‌ها	آگاه‌سازی و دانش افزایی مخاطبان در خصوص بکارگیری روشهای پیشگیری از سوء مصرف مواد در محیط‌ها و خوابگاه‌های دانشجویی	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم با همکاری و نظارت اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور - مرکز مشاوره دانشگاه تهران
تولید بسته‌های آموزشی شامل لوح فشرده- فیلم- برشور- کیف و کتابچه‌های پیشگیری اولیه	پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها	آشنایی با عوارض سوء مصرف مواد به خصوص آفتامین‌ها و متامفتامین‌ها	- اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم با همکاری و نظارت اداره کل فرهنگی و پیشگیری ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور - مراکز مشاوره دانشگاهی

نیم نگاهی به تجارب سایر کشورها در عرصه پیشگیری اولیه از اعتیاد

طرح عملیات ملی در برابر مصرف مواد:

کشور سوئد

کانون‌های فعالیت که در طرح عملیات ملی در این کشور مورد توجه واقع شده اند عبارتند از:

«برنامه‌های جدید ویژه مدارس، عملیات مداخله جویانه در میان گروه‌های آسیب پذیر، فعالیت‌های اطلاع رسانی، کمک‌های مناسب و مقتضی به معتادان و توجه به زندانها»

برای این منظور یک واحد هماهنگ کننده سیاست ملی برای مبارزه با مواد توسط دولت، منصوب شده که وظیفه این سازمان اجرا و پیگیری طرح عملیات ملی به شرح ذیل می باشد:

✓ همکاری با مقامات شهرداری و شوراهای ایالتی، سازمان‌های

مردم نهاد و نظایر آنها

✓ آماده سازی افکار عمومی

✓ یاری رساندن به شهرداری و شوراهای ایالتی در توسعه

استراتژی‌های محلی

✓ تدوین روش‌ها، توسعه و پژوهش

✓ سخنگوی دولت در مورد مسائل مربوط به مواد

✓ ارزیابی طرح عملیاتی

✓ گزارش منظم به دولت (حداقل یک گزارش درسال)

دولت منابع دیگری را نیز برای توسعه سیاست‌های پیشگیری محلی با ارائه کمک مالی فراهم نموده و در نتیجه اکثر شهرداری‌ها در سوئد چنین واحدهای هماهنگ کننده‌ای را در اختیار داشته و آنها براساس مدل بهداشت عمومی به فعالیت‌های پیشگیرانه در مورد مواد (اعم از الکل، مواد مخدر و روان گردانها) می پردازند.

هدف نهایی سیاست دولت سوئد در برابر سوء مصرف مواد، نائل شدن به جامعه‌ای عاری از مواد و مبتنی بر حق داشتن یک زندگی با کرامت انسانی در جامعه که نیازهای فرد را به سلامت و امنیت تأمین نماید.

با توجه به میزان پایین استعمال مواد در این کشور در مقایسه با دیگر اعضای اتحادیه اروپا، سیاست سوئد موفقیت آمیز تلقی شده و در اکثر بحث‌های مربوط به برنامه ریزی علیه مواد، بارها به مدل سوئد ارجاع داده شده است.

طرح عملیات ملی در برابر مواد در ژانویه سال ۲۰۰۲ میلادی توسط دولت سوئد تصویب شده و سه هدف عمده را در سیاست‌های پیشگیری دنبال می نماید:

(۱) کاهش تعداد افرادی که با مصرف غیر قانونی مواد سر و کار دارند.

(۲) تشویق مصرف کنندگان مواد به ترک این عمل

(۳) کاهش عرضه مواد.

این کشور برای رسیدن به یک جامعه عاری از مواد اقدامات زیر را الزامی تلقی نموده است:

✓ نیروهای بیشتری وارد عمل شوند.

✓ تعداد بیشتری به مواد «نه» بگویند.

✓ عده بیشتری نسبت به نتایج مواد و اثرات آن بر سلامتی آگاه شوند.

✓ عده کمتری مصرف مواد را شروع کنند. این رویکرد با کاهش تمایل جوانان برای تجربه کردن مواد و حذف محیط‌ها و فرهنگ‌هایی که مصرف مواد را برای اولین بار در جوانان بر می‌انگیزند، محقق خواهد شد.

✓ یاری رساندن به تعداد بیشتری از مصرف کنندگان مواد با هدف دستیابی به زندگی سالمتر.

✓ کاهش میزان دسترسی به مواد.

عوامل خطر موثر در گرایش جوانان به سوء مصرف مواد

زمانی که بحث سوء مصرف مواد توسط جوانان پیش می‌آید، به نظر می‌رسد که همیشه رقابتی در این میان وجود دارد. هر زمان که مواد جدید وارد خیابان‌ها می‌شود، به سرعت محبوب شده و ما را در جایگاه مبارزه می‌طلبد. در عین حال موادی که از قبل وجود داشته و مورد سوء مصرف قرار می‌گرفتند نیز میزان مصرف و محبوبیتشان همچنان در حال افزایش است. حال، سؤال این است که دلیل این امر چیست؟

هر چند تحقیقات و بررسی‌هایی در طول سال‌های متعددی در مورد علل گرایش جوانان به سوء مصرف مواد انجام گرفته است، اما با توجه به این مهم که شخصیت جوانان مملو از پیچیدگی بوده و شناخت جنبه‌های مختلف آن نیاز به تخصص‌های متفاوتی دارد، کشف کلیه عوامل گرایش جوانان به سوء مصرف مواد همچنان پنهان باقی مانده است.

در عین حال؛ عامل اساسی که به نظر تاثیر چشمگیری در افزایش یا کاهش سوء مصرف مواد در میان جوانان دارد، این است که درک و نوع نگرش جوانان از انواع مواد بسیار گسترده و از نسلی به نسل دیگر متفاوت می‌باشد.

از جمله این نگرش‌ها که در گرایش جوانان به سمت سوء مصرف مواد موثر می‌باشد عبارتند از: برداشت و درک از مفهوم خطر، نگرش نسبت به تایید و نگرش نسبت به قابلیت دسترسی. به این معنی که هر چه میزان پذیرش یک ماده مخدر یا محرک در میان جوانان پایین تر باشد، احتمال مصرف آن نیز کمتر می‌شود. بدین ترتیب میزان در دسترس بودن مواد نیز اغلب با تایید اجتماعی در ارتباط می‌باشد، بنابراین هر قدر تهیه یک ماده آسان تر و سریع تر صورت پذیرد، میزان تایید و پذیرش اجتماعی آن نیز در میان جوانان افزایش یافته

و احتمال سوء مصرف آن نیز بالا می‌رود. مانند سوء مصرف شیشه به عنوان یک آمفتامین و کراک (هرویین فشرده) که در سالهای اخیر در سطح کشور به عنوان الگوی جدید در میان جوانان مطرح شده است. در ذهن یک جوان «ریسک» مصرف مواد ابعاد متفاوتی دارد. نه تنها ریسک شامل بُعد جسمی است بلکه ابعاد دیگری از جمله خطرات

در میان جوانان اطلاع رسانی می‌شود. بدین صورت که سود و منافع ناشی از سوء مصرف مواد (شامل سرخوشی، انرژی زایی و بی‌خیالی، تفریح، رهایی از اختلالات روانی و غیره) به سرعت مشاهده شده و راه‌های ارتباطی میان جوانان از جمله وبلاگ‌ها، چتروم‌ها و پیام‌های نوشتاری به آنها اجازه می‌دهد که تجربیات به ظاهر مثبت خود را به سرعت به همسالان خود اطلاع رسانی کنند، در حالیکه جمع آوری اطلاعات در مورد خطرات ناشی از سوء مصرف مواد زمان بر می‌باشد. با این وجود زمانیکه این اطلاعات از طریق رسانه، خانواده و دوستان در میان جوانان انتشار می‌یابد، تاثیر آن باور نکردنی است. زیرا با اغراق، عدم هدفمندی، دیر هنگام و غیر مستمر بودن روبرو می‌شود. لیکن باید اذعان نمود که چنانچه اصول و مبانی پیشگیری در این عرصه رعایت شود در مخاطب، یعنی جوانان اثر خود را به جای خواهد گذاشت.

این تجربه در مورد کاهش سوء مصرف قرص اکستازی کاملاً مشهود می‌باشد. بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ میلادی سوء مصرف قرص اکستازی در جامعه جهانی ۷۱ درصد افزایش پیدا کرد و

در پایان سال ۲۰۰۱ میلادی بیش از ۱ تا ۱۰ جوان به صورت روزانه از این ماده مصرف می‌کردند. اما زمانیکه اثرات مخرب این ماده در دنیا انتشار پیدا کرد و اطلاع رسانی وسیع در مورد آن انجام شد، اکستازی در میان جوانان به عنوان یک ماده خطر ساز شناخته شد و به تدریج میزان پذیرش اجتماعی آن کاهش یافت. به طوریکه در پایان سال ۲۰۰۵ میلادی مصرف آن به ۴ درصد سقوط کرد. مسلماً امر پیشگیری و مبارزه با سوء مصرف مواد در میان جوانان کار ساده‌ای نیست. اما در عین حال عملی و قابل اجراست. جوانان خیلی باهوش تر از آن چیزی هستند که همیشه انتظار می‌رود.

اگر در مورد عواقب منفی ناشی از سوء مصرف مواد با آنها صحبت کنیم، می‌توانیم شاهد تاثیر جدی آن در راه مبارزه با عاملان تولید و توزیع مواد که هدفشان نابودی نسل فعال و پراثرتری جوان است، باشیم.

احساسی (مانند افسردگی)، اجتماعی-ارتباطی و آینده‌نگری را نیز شامل می‌شود. ریسک جسمی شامل وابستگی و سوء مصرف، ریسک اجتماعی-ارتباطی شامل ناامید شدن دوستان و خانواده از مصرف کننده و از دست دادن آنها و ریسک مربوط به آینده شامل از دست دادن شغل و ایجاد مشکلات قانونی برای فرد می‌باشد.

شدت خطرات ذکر شده با توجه به نوع ماده مصرفی تفاوت داشته و به همین نسبت اقدامات پیشگیرانه متناسب نیز در مورد آنها باید برنامه ریزی شده و اعمال گردد.

یکی از چالش‌هایی که ما به عنوان متصدیان امر پیشگیری، در مورد کاهش و جلوگیری از سوء مصرف مواد در میان جوانان، با آن روبرو هستیم این است که «سود» ناشی از مصرف یک ماده خیلی سریع تر از «خطر» ناشی از مصرف آن

پیشگیری نوین

نشانی: تهران. شهرک قدس. میدان صنعت. خیابان خوردین. خیابان هرمزان.

نیش خیابان پیروزان جنوبی. وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری

تلفن: ۸۲۲۳۳۲۴۰ (۰۲۱)

شورای سیاستگذاری

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
معاونت فرهنگی و اجتماعی
اداره کل امور فرهنگی

ستاد مبارزه با مواد مخدر
اداره کل فرهنگی و
پیشگیری

در حال حاضر تمام کشورهای دنیا با بحران مواد دست و پنجه نرم می کنند. سوء مصرف مواد چه بر فرد و چه بر جامعه اثرات مخربی به جای می گذارد. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته، تعداد مرگ و میر ناشی از سوء مصرف مواد در دُزهای بالا، از تعداد مرگ و میر ناشی از تصادفات پیشی گرفته است.

یکی از مهمترین مسائل در دهه اخیر، رشد وسیع در میزان دسترسی، ناخالصی، اثرات مخرب مواد و قیمت ارزان آن می باشد. در همین راستا، تولید انواع مواد با قیمت پایین نیز روز به روز در حال افزایش است. به عنوان مثال: در کشور استرالیا قیمت هروین بین سالهای ۱۹۹۷ و ۱۹۹۹ میلادی به چهار برابر افزایش یافت و از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد تهیه آن به سهولت سفارش یک پیتزا شد.

سالها بود که اندیشمندان صرفاً به موضوع کاهش عرضه به عنوان رویکرد تک بعدی نگاه می کردند، لیکن آهسته آهسته جامعه جهانی در دهه ۷۰ با رویکرد جدید پیشگیری اولیه از اعتیاد مواجه شد. برنامه های پیشگیری از سوء مصرف مواد در مراحل اولیه، کوتاه مدت، تک بعدی و صرفاً بر مبنای اطلاع رسانی پایه گذاری می شد و اغلب از مداخلات وسیع تر، با هدف ارتقاء سلامت فاصله زیادی داشت، در نتیجه میزان پایداری این برنامه ها نیز بسیار محدود بود.

با وجود تمام مشکلات و پیچیدگی های موجود بر سر راه مبارزه و پیشگیری از سوء مصرف مواد، در طول دهه های اخیر، خوشبختانه دانش پیشگیری رشد چشمگیری داشته و مسیر حرکت آن به سوی یک دیدگاه وسیع اجتماعی-محیطی (رویکرد اکولوژیک) تغییر جهت داده است. شواهد نشان می دهند که موفقیت برنامه های پیشگیری، زمانی که تمرکز آنها برای شنیدن «صدای جوانان» از طریق انجام دادن تحقیقاتی در مورد مشکلات آنان، شکل گیری بحث های گروهی (Focus-Group) با آنها و ارتباط با سازمان های مربوط به جوانان باشد، بیشتر است.

در چهارچوب برنامه های پیشگیری که تمرکز اصلی آنها طبق اصول ارتقاء سلامت باشد، باید تلاش برای ایجاد محیطی سالم و در نهایت پرورش افرادی سالم، نظارت بر توزیع داروهای قانونی و غیر قانونی، ارائه برنامه های جداگانه برای مقابله صحیح با مشکلات در هر مرحله از زندگی و همچنین توجه به تفاوت های فرهنگی، در دستور کار قرار گیرد.

برنامه های پیشگیری

و

دیدگاه ارتقاء سلامت